

Чаговець О. В.*аспірантка**Харківський національний університет міського господарства**ім. О. М. Бекетова*

Olesia.Chahovets@kname.edu.ua

orcid.org/0009-0007-9160-0210

ВІД «ОБ'ЄКТІВ» ДО «ПРОЦЕСІВ»: ТРАНСФОРМАЦІЯ МИСЛЕННЯ ПРО АРХІТЕКТУРНУ СПАДЩИНУ В ДОБУ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

© Чаговець О. В., 2025

<https://doi.org/10.32347/2519-8661.2025.34.63-70/>

Анотація. Стаття присвячена аналізу трансформацій мислення про архітектурну спадщину в європейській та українській традиціях від XIX ст. до сьогодення. Постановка проблеми зумовлена тривалим домінуванням «об'єктного» підходу, який зводив спадщину до матеріального артефакту й фіксованої форми, що підлягає відновленню у «правильному вигляді». Така логіка, закріплена Венеційською хартією 1964 року, виявила свої обмеження, і поступово була витіснена ціннісними, процесуальними й інтегративними підходами. У роботі використано міждисциплінарний аналіз: поєднано вивчення доктринальних документів (від Афінської та Венеційської хартій до сучасних декларацій ЮНЕСКО та ICOMOS), класичних праць реставраторів та сучасних українських досліджень. Матеріал структуровано за шістьма етапами – від романтизму до сучасності, що дозволяє простежити поступову зміну систем координат: від орієнтації на форму й матерію, через значущість у контексті та процеси зміни, – до інтегративного мислення, у якому спадщина стає ресурсом узгодження майбутнього. В українському дискурсі простежується подвійність: гуманітарні науки дедалі активніше трактують спадщину як процес і простір смислоутворення, тоді як реставраційна практика здебільшого зберігає об'єктну логіку, зосереджену на відновленні форми. Запропонована концептуальна схема дозволяє не лише окреслити історичні зрушення, а й підкреслити потребу інтеграції процесного та інтегративного бачення у сферу архітектурно-реставраційної діяльності. Наукова новизна полягає у виокремленні чотирьох режимів мислення про спадщину – об'єктного, ціннісного, процесуального та інтегративного, що створює підґрунтя для подальшої переорієнтації реставраційної практики від фіксації «правильного вигляду» до розуміння спадщини як динамічного процесу, чинника ідентичності та механізму сталого розвитку.

Ключові слова: архітектурна спадщина, відтворення, автентичність, сталий розвиток, історико-культурний потенціал, міжкультурна комунікація.

Постанова питання. Однією з найглибших проблем сучасної теорії та практики реставрації архітектурної спадщини є тривале домінування «об'єктного» мислення. Упродовж XIX–XX століть спадщина переважно трактувалася як статичний об'єкт, матеріальний артефакт, що потребує захисту від руйнування та відновлення у «правильному вигляді». «Романтична апологія руїн» Джона Раскіна, реставраційні концепції Ежена Віолле-ле-Дюка, «культ пам'яток» Алоїза Рігля, теорія реставрації Чезаре Бранді – попри кардинальні відмінності, всі ці підходи зводили спадщину до статичного об'єкта, що потребує збереження у «канонічній формі». Кульмінацією цього об'єктного мислення стала Венеційська хартія 1964 року, яка закріпила уявлення про спадщину як статичний матеріальний об'єкт, що має бути збережений у належній формі. Така оптика виявляє свої обмеження. «Об'єктне» розуміння спадщини ігнорує її динамічну природу: зміну функцій, смислів і контекстів у часі. Воно схильне фіксувати пам'ятку у вигляді «музейного експоната», відриваючи її від живого середовища, яке продукує нові цінності й практики.

Наступним кроком стало усвідомлення, що спадщина є не лише річчю, а й полем значень, що формується у певному культурному контексті. Далі ця логіка привела до процесуального бачення: спадщина постає як життя у зміні, що відтворюється у практиках і взаємодіях. Нарешті, сьогодні дедалі більше утверджується інтегративне мислення, у якому спадщина включається у стратегію сталого розвитку та стає процесом узгодження майбутнього. Вона включає не лише матеріальну субстанцію, а й соціальні відносини, культурні наративи, екологічні цикли.

В українському науковому дискурсі з'являються спроби трактувати спадщину як процес: у вимірах смислоутворення, соціокультурної взаємодії, міського розвитку та ідентичності. Такі інтерпретації наближають до ціннісного й процесуального бачення, проте залишаються у межах культурологічних і соціологічних підходів. Спадщина постає як "поле гри" сенсів та ідентичностей, тоді як архітектурно-реставраційна практика й далі зосереджена на об'єктному мисленні – фіксації форми та поверненні «правильного вигляду»

Саме цю лакуну й прагне заповнити дане дослідження: інтегрувати процесне бачення у реставраційну сферу, де воно може стати не стилізацією чи дизайнерською грою, а новою парадигмою архітектурно-реставраційної діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У світовій теоретичній традиції формування підходів до спадщини пов'язане з працями класиків реставраційної думки (Д. Раскін, Е. Біолле-ле-Дюк, В. Морріс, К. Боїто, А. Рігль, Ч. Бранді), які заклали основу дисципліни у XIX–XX ст. [Yazdani Mehr, 2019]. Подальша еволюція окреслилася у ціннісному та контекстуальному підходах [Jokilehto, 2017; Labadi, 2013], які підкреслили роль культурної значущості та відносність автентичності. Вона продовжилася у розробках процесуальної та соціокультурної оптики [Muñoz Viñas, 2005], де консервація розглядається як відкрита система рішень, залежна від суспільних практик і контексту. Нарешті, сучасні дослідження інтегрують спадщину у стратегії сталого розвитку та глобальні політики [Fayez, 2024], розглядаючи її не лише як сферу охорони минулого, а як ресурс для майбутнього.

Еволюція підходів відображена і в доктринальних документах. Афінівська хартія (1931) та Венеційська хартія (1964) закріпили об'єктне бачення спадщини як матеріальної форми [ICOMOS, 1964; International Museums Office, 1931]. Бура-хартія (1979) та Нарський документ (1994) перенесли акцент на значення і контексти [Australia ICOMOS, 1979; ICOMOS, 1994]. Рекомендація ЮНЕСКО про історичний урбан-ландшафт (2011), Конвенція про нематеріальну спадщину (2003) відкрили процесуальний вимір, де спадщина постає як динаміка середовища й практик [UNESCO, 2003; UNESCO, 2011]. Звіт ICOMOS Future of Our Pasts (2019) ввели спадщину у дискурс сталого розвитку, розглядаючи її як ресурс і механізм узгодження майбутнього [ICOMOS, 2019].

В українському науковому дискурсі склалася подвійна ситуація. З одного боку, у гуманітарних науках спадщина дедалі частіше трактується як процес. З'являються архітектурні дослідження, що інтегрують соціокультурну оптику – моделювання архітектурного середовища як простору смислотворення й ідентифікації [Блінова, 2015], локальні стратегії розвитку міського середовища як процес узгодження соціальних і культурних чинників [Ільченко, 2022], міське середовище як «нашарування ідентичностей» [Черкес & Юрик, 2014]. У цих підходах спадщина постає як динамічний процес, що підтримується практиками, включеними у суспільні комунікації.

Водночас у сфері архітектурно-реставраційної діяльності досліджень, що пропонують ширшу перспективу, небагато: у них збереження розглядається як процес адаптації та пошуку нових функцій із залученням соціальних та ідеологічних чинників [Черкасова, 2021]. Відтак концепти процесуальності й цілісності, уже присутні в гуманітарній теорії, залишаються слабо інтегрованими у реставрацію.

Мета цієї статті – простежити еволюцію реставраційної думки від «об'єктного» до «процесуального» бачення архітектурної спадщини та показати, як цей перехід формує нову парадигму архітектурно-реставраційної діяльності в умовах сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. У межах дослідження використано авторську адаптацію загальнокультурної періодизації, яка дозволяє побачити еволюцію реставраційного мислення у ширшому історичному контексті. Вона включає шість етапів – від романтизму до сучасності. Наведені

періоди відображають домінантні способи мислення, які поступово перетікали один в інший, накладаючись та співіснуючи в різних культурних і регіональних контекстах (Рис. 1).

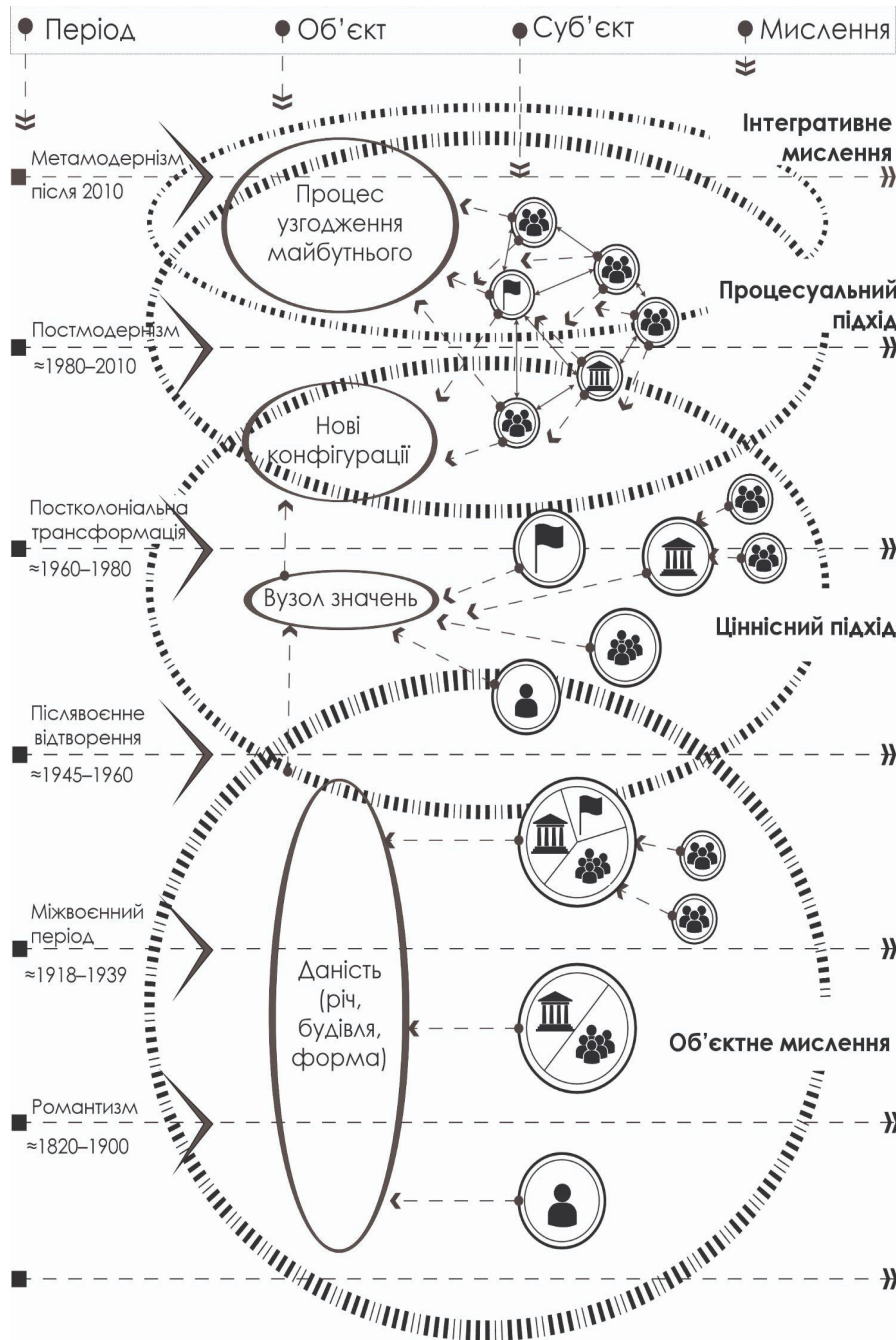

Рис. 1. Модель переходу від об'єктного мислення до процесів та інтегративного мислення.

У добу романтизму (≈1820–1900) архітектурна спадщина вперше осмислюється як естетичний і духовний об'єкт. Водночас формуються три основні лінії мислення: реставрація як стилістичне завершення (Віолле-ле-Дюк), збереження як етична відмова від втручання (Рескін, Морріс), та перші спроби наукової систематизації (Боіто, Рігль) [Yazdani Mehr, 2019]. Незважаючи на суперечності між авторами, спільною залишалася установка на спадщину як річ, яка потребує збереження у «належному» вигляді. Саме ця логіка заклала основу об'єктного мислення, де головним критерієм стає матеріал, форма або ідея пам'ятки, а суб'єктом виступає «поодинокий експерт» чи архітектор, наділений правом визначати «правильність». Так формується перша система координат: форма (Віолле-ле-Дюк), матерія (Рескін, Морріс), цінності (Боіто, Рігль). Кожен із мислителів пропонує

власний центр ваги, але всі вони ще залишають спадщину в межах об'єкта, який мав бути втриманий у «правильному вигляді».

Міжвоєнний період (≈1918–1939) позначений утвердженням технічної раціоналізації й нормотворення: спадщина розглядається як об'єкт функціонального оновлення. Центр ваги зміщується від індивідуальних авторів до інституцій та технічних бюро. Суб'єктом стає колективна професійна спільнота, що діє через міністерства культури, реставраційні комісії, спеціалізовані відділи у містобудівних службах. Символом цієї зміни стала Афінська хартія (1931) – перший міжнародний документ, що формалізував принципи консервації. Він закріпив логіку «правильного вигляду»: пам'ятка розумілася як матеріальний об'єкт, який слід відновити, зберігаючи форму й техніку. Мислення залишається об'єктним, але вже не суто авторським, а нормативним, «технократичним». Система координат цього часу зводиться до матеріальної субстанції та нормативного регламенту, що підміняють собою індивідуальне бачення реставратора.

Післявоєнне відтворення (≈1945–1960) стало часом масштабної реконструкції, покликаній відновити національну ідентичність та пам'ять. Руйнування Другої світової війни зробили реставрацію інструментом не тільки фаховим, а й політичним. Спадщина перетворилася на символ колективної пам'яті й засіб репарації ідентичності. Відтворення зруйнованої архітектурної спадщини мало глибоко культурний вимір – воно відновлювало порушене відчуття історичної тяглості та повернуло спільнотам ключові символи їхньої самості. Суб'єктом тут виступає держава, яка мобілізує ресурси, визначає пріоритети та формує образ відбудованої нації. Водночас у мисленні домінує та сама логіка: спадщина є річчю, яку треба відновити у «первісному образі». Система координат цього часу – форма як національний символ: об'єкт відновлюється не лише для себе, а як репрезентація історії.

Постколоніальна трансформація (≈1960–1980). У світовому контексті цей період позначений розпадом колоніальних імперій і постанням нових націй, що актуалізувало питання культурної ідентичності й спадщини. Радянський простір формально не вписується у цю схему, проте тут також відбувалися процеси, співзвучні глобальним: активізація національних рухів (шістдесятництво в Україні), кампанії на захист історичних міст (Старий Таллінн в Естонії), відродження інтересу до національних архітектурних традицій (Вірменія, Узбекистан). Це дає підстави розглядати радянський досвід як паралельний пошук культурної автономії та легітимації власної історії.

У теорії охорони спадщини з'являється нова оптика – ціннісна: пам'ятка визначається не матеріалом чи формою, а значущістю для суспільства. Венеційська хартія (1964) ще акцентувала на матеріальній автентичності, але вже Конвенція ЮНЕСКО про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини (1972) ввела ідею універсальної цінності [UNESCO, 1972], а Бурра-хартія (1979) визначила поняття *cultural significance* (історична, естетична, соціальна, духовна цінність). Це був остаточний перехід від «поля речей» до «поля значень», де пам'ятка починає визначатися не лише матеріалом, а й своєю значущістю для суспільства й світової спільноти.

Постмодернізм (≈1980–2010) у сфері спадщини позначений зсувом від усталених схем до відкритості й множинності. Це доба критики універсалістських моделей, коли зникає віра у «великі наративи», а замість них приходять іронія, фрагментація та розмаїття інтерпретацій. Пам'ятка перестає бути самодостатнім матеріальним об'єктом: вона постає як «вузол значень» – символ, функція, культурний код, що вкорінений у різні соціальні й культурні контексти.

Разом зі зміною об'єкта трансформується і уявлення про суб'єкта. Якщо раніше визначальним був експертний чи державний голос, то тепер до процесу долучаються громади, локальні актори, користувачі, носії традицій, мешканці міст, активісти. Це перехід від монологу до діалогу, а згодом – до полілогу, де множинність голосів стає засадничою рисою спадщини [Remizova, 2020].

Важливим концептуальним зрушенням став Нарський документ (1994), який вперше так виразно окреслив відносність автентичності та її залежність від культурного контексту.

Цей період можна виразити девізом: «Спадщина живе, бо змінюється». Спадщина більше не сприймається як застиглий матеріальний носій, вона розуміється як плинний культурний процес, що існує лише настільки, наскільки підтримується у житті – через використання, відтворення, адаптацію. У цій логіці особливої ваги набувають такі поняття, як *living heritage*, *intangible heritage*, *adaptive reuse*.

Поворот до процесуальності підкріплюється низкою міжнародних ініціатив. Визнання нематеріальної спадщини в рамках ЮНЕСКО (Конвенція 2003 року) засвідчило: спадщина може бути не річчю, а дією. Розвиваються нові концепції: *people-centred heritage* [Labadi, 2013], ідея «відносності консерваційних рішень» [Muñoz Viñas, 2005], визначення охорони як культурної практики [Jokilehto, 2017], а також сучасних дослідженнях, що інтегрують спадщину у стратегії сталого розвитку [Fayez, 2024].

Таким чином, система координат змінюється. Якщо в «об'єктному» мисленні нею були форма і матерія, а в «ціннісному» – значущість у контексті, то тепер головними орієнтирами стають зміна і відтворення. Спадщина визначається не тим, якою вона «була», а тим, як вона «живе» і відтворюється у сучасних практиках.

Сучасність ($\approx$ після 2010) ще не має усталеної назви. У вжитку перебувають різні означення: «гіпермодерн», «альтермодерн», «цифромодерн», «постпостмодерн». У цьому дослідженні для окреслення нової чутливості використано поняття метамодернізму [Vermeulen & van den Akker, 2010]. Йдеться не про стиль чи ідеологію, а про спробу мислити світ у його суперечливості, балансуючи між іронією та щирістю, знанням і вірою, пам'яттю й уявою.

У нових умовах спадщина дедалі більше усвідомлюється не як окремий сектор культури, а як частина ширших процесів сталого розвитку. Вона стає водночас ресурсом і механізмом узгодження, що дозволяє поєднувати культурні, соціальні, економічні й екологічні виміри. Цю логіку можна висловити девізом: «Спадщина організує баланс майбутнього».

У такому підході спадщина – не лише матеріальні споруди чи традиції, а передусім їхня здатність підтримувати життєстійкість (*resilience*) у світі, що швидко змінюється. Суб'єктом виступають багаторівневі мережі: міжнародні організації (ЮНЕСКО, ICOMOS), екологічні рухи, місцеві громади, цифрові ініціативи. Це не єдина інстанція, а множина акторів, які ведуть переговори, шукають компроміси та формують баланс.

Поворот до інтегративності зафіксували ключові міжнародні документи. Будапештська декларація (2002) підкреслила роль спадщини у розвитку [World Heritage Committee, 2002, June]; Рекомендація ЮНЕСКО про історичний урбан-ландшафт (2011) висунула ідею процесуальності середовища [UNESCO, 2011]; звіт ICOMOS Future of Our Pasts (2019) включив спадщину до дискусії про кліматичні виклики [ICOMOS, 2019]. У науковому дискурсі поширюються концепти *resilience*, *circular economy*, *heritage and sustainability* [Nocca, 2017; Avrami & Mason, 2019], які акцентують: спадщина є елементом майбутнього, а не лише минулого.

Якщо в попередніх парадигмах визначальними координатами були форма й матерія (об'єктне мислення), значущість у контексті (ціннісне мислення) чи зміна і відтворення (процесуальне мислення), то сучасність формує нову координату – узгодження. Спадщина виступає посередником між культурним, соціальним, економічним та екологічним вимірами розвитку, відкриваючи простір для балансування інтересів.

Висновки. Аналіз шести історичних періодів розвитку реставраційної думки показує, що, попри зовнішню строкатість і відмінність підходів, у них простежується певна внутрішня логіка. У різні епохи по-різному визначався головний об'єкт збереження (матеріальна субстанція, форма, цінність, процес, баланс), змінювалися суб'єкти, які мали право формулювати критерії автентичності (від вузького кола експертів і державних інституцій до громад і мережних акторів), і трансформувалися способи організації самої реставраційної дії (від відтворення форми до інтеграції спадщини у стратегії сталого розвитку).

Узагальнення цих змін дозволяє виокремити чотири ключові режими мислення про спадщину, які відповідають різним історичним етапам:

1. Об'єктний – головним орієнтиром була форма і матерія.
2. Ціннісний – у центр уваги поставала культурна й соціальна значущість у контексті.
3. Процесуальний – спадщина розумілася як динамічний і змінний культурний процес, що підтримується практиками.

4. Інтегративний – спадщина почала осмислюватися як ресурс і механізм узгодження у ширших соціальних, економічних та екологічних системах.

У цьому контексті формується нова парадигма архітектурно-реставраційної діяльності в умовах сталого розвитку. Її відмінність полягає в інтегративному підході, де спадщина осмислюється як ресурс стійкості та балансування у глобальному світі, а реставраційна дія – як багатосуб'єктний процес узгодження. Такий підхід дозволяє подолати обмеження попередніх моделей і розглядати відтворення, консервацію й адаптацію не як окремі методи, а як взаємопов'язані практики в ширшій системі культурного розвитку.

Бібліографія:

Avrami E., Mason R., de la Torre M. (eds.). *Values in heritage management: Emerging approaches and research directions*. Los Angeles: Getty Conservation Institute, 2019.

Australia ICOMOS. *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*. 1979 (rev. 2013).

ICOMOS. *The Future of Our Pasts: Engaging Cultural Heritage in Climate Action*. Climate Change and Cultural Heritage Working Group. Paris: ICOMOS, 2019.

ICOMOS. *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter)*: Adopted at the 2nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments. Venice: ICOMOS, 1964.

ICOMOS. *The Nara Document on Authenticity*. Nara: ICOMOS International, 1994.

International Museums Office. *Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments*. Athens: International Museums Office, 1931.

Jokilehto J. *A History of Architectural Conservation*. 2nd ed. London; New York: Routledge, 2017. <https://doi.org/10.4324/9781315636931>.

Fayez H. From 'Objects' to 'Sustainable Development': The Evolution of Architectural Heritage Conservation in Theory and Practice. *Buildings*, 2024, 14(8), 2566. <https://doi.org/10.3390/buildings14082566>.

Labadi S. *UNESCO, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Value*. Lanham: AltaMira Press, 2013.

Nocca F. The Role of Cultural Heritage in Sustainable Development: Multidimensional Indicators as Decision-Making Tool. *Sustainability*, 2017, 9(10), 1882. <https://doi.org/10.3390/su9101882>.

Muñoz Viñas S. *Contemporary Theory of Conservation*. Oxford: Elsevier, 2005. 239 p.

Remizova O. Architectural memory and forms of its existence. *Journal of Architecture and Urbanism*, 2020, 44(2), 97–108. <https://doi.org/10.3846/jau.2020.13053>.

Yazdani Mehr S. Analysis of 19th and 20th Century Conservation Key Theories in Relation to Contemporary Adaptive Reuse of Heritage Buildings. *Heritage*, 2019, 2, 920–937.

UNESCO. *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*. Paris: UNESCO, 1972.

UNESCO. *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. Paris: UNESCO, 2003.

UNESCO. *Recommendation on the Historic Urban Landscape*. Paris: UNESCO, 2011.

Vermeulen, T., & van den Akker, R. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2010, 2(1), 1–14. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>.

World Heritage Committee. *The Budapest Declaration on World Heritage (26th session, WHC-02/CONF.202/5)*. Budapest: UNESCO World Heritage Centre, June 2002. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128705_eng.

Блінова М. Ю. Моделювання процесів розуміння та смислоутворення в різних архітектурно-середовищних ситуаціях соціокультурної взаємодії. *ScienceRise. Архітектура*, 2015, 5(1(10)), 7–10. <https://doi.org/10.15587/2313-8416.2015.42388>.

Ільченко С. А. Локальні стратегії розвитку архітектурного середовища міст України: дис. ... д-ра філософії. Харків: Харківський національний університет будівництва та архітектури, 2022.

Купрійчук В. М. Роль національної культурної спадщини у формуванні української ідентичності. // Формування української ідентичності в умовах сучасних викликів: теоретичні і політичні аспекти / ред. В. П. Трошинський. Київ: НАДУ, 2018. С. 78–106.

Кушнарєва К. О. Ідентичність і соціально-культурне значення історичного середовища міста. *Науковий вісник будівництва*, 2019, 95(1), 50–57.

Черкес Б. С., Юрик Я. М. Ідентичність та пам'ять у міському середовищі. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка"*, 2014, (793), 35–39.

Черкасова К. Науково-практичні аспекти збереження архітектурно-містобудівної спадщини в розвитку сучасної архітектурно-реставраційної освіти. *Новий Колегіум*, 2021, 1(103), 13–18. <https://doi.org/10.30837/nc.2021.1.13>.

References:

Avrami, E., Mason, R., & de la Torre, M. (Eds.). (2019). *Values in heritage management: Emerging approaches and research directions*. Los Angeles: Getty Conservation Institute.

Australia ICOMOS. (1979, rev. 2013). *The Burra Charter: The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance*.

ICOMOS. (2019). *Climate Change and Cultural Heritage Working Group. The future of our pasts: Engaging cultural heritage in climate action*. Paris: ICOMOS.

ICOMOS. (1964). *International charter for the conservation and restoration of monuments and sites (The Venice Charter): Adopted at the 2nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Venice, 1964*. ICOMOS.

ICOMOS. (1994). *The Nara Document on Authenticity*. ICOMOS International.

International Museums Office. (1931). *Athens Charter for the Restoration of Historic Monuments*.

Jokilehto, J. (2017). *A History of Architectural Conservation (2nd ed.)*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315636931>

Fayez, H. (2024). From 'Objects' to 'Sustainable Development': The Evolution of Architectural Heritage Conservation in Theory and Practice. *Buildings*, 14(8), 2566. <https://doi.org/10.3390/buildings14082566>

Labadi, S. (2013). *UNESCO, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Value*. AltaMira Press.

Nocca, F. (2017). The Role of Cultural Heritage in Sustainable Development: Multidimensional Indicators as Decision-Making Tool. *Sustainability*, 9(10), 1882. <https://doi.org/10.3390/su9101882>

Muñoz Viñas, S. (2005). *Contemporary Theory of Conservation*. Elsevier. 239 p.

Remizova, O. (2020). Architectural memory and forms of its existence. *Journal of Architecture and Urbanism*, 44(2), 97–108. <https://doi.org/10.3846/jau.2020.13053>

Yazdani Mehr, S. (2019). Analysis of 19th and 20th Century Conservation Key Theories in Relation to Contemporary Adaptive Reuse of Heritage Buildings. *Heritage*, 2, 920–937.

UNESCO. (1972). *Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage*.

UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*.

UNESCO. (2011). *Recommendation on the Historic Urban Landscape*.

Vermeulen, T., & van den Akker, R. (2010). Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2(1), 1–14. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>

World Heritage Committee. (2002, June). *The Budapest Declaration on World Heritage* (26th session, WHC-02/CONF.202/5). UNESCO World Heritage Centre. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000128705_eng

Blinova, M. Yu. (2015). Modeliuvannia protsesiv rozuminnia ta smysloutvorennia v riznykh arkhitekturno-seredovyshchnykh sytuatsiakh sotsiokulturnoi vzaiedodii [Modeling the processes of understanding and meaning-making in various architectural-environmental situations of sociocultural interaction]. *ScienceRise. Arkhitektura*, 5(1[10]), 7–10. <https://doi.org/10.15587/2313-8416.2015.42388> (In Ukrainian).

Ilchenko, S. A. (2022). *Lokalni stratehii rozvytku arkhitekturnoho seredovyshcha mist Ukrainy* [Local strategies for the development of the architectural environment of Ukrainian cities] (PhD dissertation). Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv. (In Ukrainian).

Kupriychuk, V. M. (2018). Rol natsionalnoi kulturnoi spadshchyny u formuvanni ukraïnskoi identychnosti [The role of national cultural heritage in the formation of Ukrainian identity]. In V. P. Troshchynskyi (Ed.), *Formuvannia ukraïnskoi identychnosti v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoretychni i politychni aspekty* [Formation of Ukrainian identity in the context of contemporary challenges: Theoretical and political aspects] (pp. 78–106). Kyiv: National Academy of Public Administration. (In Ukrainian).

Kushnarova, K. O. (2019). Identychnist i sotsialno-kulturne znachennia istorychnoho seredovyshcha mista [Identity and socio-cultural significance of the historical urban environment]. *Naukovyi visnyk budivnytstva*, 95(1), 50–57. (In Ukrainian).

Cherkes, B. S., & Yuryk, Ya. M. (2014). Identychnist ta pamiat u miskomu seredovyshchi [Identity and memory in the urban environment]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*, (793), 35–39. (In Ukrainian).

Cherkasova, K. (2021). Naukovo-praktychni aspekty zberezhennia arkhitekturno-mistobudivnoi spadshchyny v rozvytku suchasnoi arkhitekturno-restavratsiinoi osvity [Scientific and practical aspects of preserving architectural and urban heritage in the development of contemporary architectural restoration education]. *Novyi Kolehium*, 1(103), 13–18. <https://doi.org/10.30837/nc.2021.1.13> (In Ukrainian).

Olesya Chagovets

PhD student

O. M. Beketov National University of urban economy in Kharkiv

Olesia.Chahovets@kname.edu.ua

orcid.org/0009-0007-9160-0210

FROM «OBJECTS» TO «PROCESSES»: THE TRANSFORMATION OF THINKING ABOUT ARCHITECTURAL HERITAGE IN THE ERA OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract. The article is devoted to the analysis of transformations in thinking about architectural heritage in European and Ukrainian traditions from the 19th century to the present. The problem is framed by the long-standing dominance of the «object-based» approach, which reduced heritage to a material artifact and a fixed form to be restored in its «proper appearance». This logic, consolidated by the 1964 Venice Charter, revealed its limitations and was gradually displaced by value-based, processual, and integrative approaches. The study employs an interdisciplinary analysis, combining the examination of doctrinal documents (from the Athens and Venice Charters to contemporary UNESCO and ICOMOS declarations), classical works of restorers, and recent Ukrainian research. The material is structured into six stages – from Romanticism to the present – which makes it possible to trace the gradual shift in systems of coordinates: from orientation on form and matter, through contextual significance and processes of change, to integrative thinking in which heritage becomes a resource for negotiating the future. In the Ukrainian discourse, a duality is evident: the humanities increasingly interpret heritage as a process and a space of meaning-making, while restoration practice largely maintains the object-based logic focused on form restitution. The proposed conceptual scheme makes it possible not only to outline historical shifts but also to emphasize the need to integrate processual and integrative perspectives into the field of architectural-restoration practice. The scientific novelty lies in distinguishing four regimes of thinking about heritage – object-based, value-based, processual, and integrative – which provides the foundation for reorienting restoration practice from the fixation on a «proper appearance» toward understanding heritage as a dynamic process, a factor of identity, and a mechanism of sustainable development.

Keywords: architectural heritage, re-creation, authenticity, sustainable development, historical and cultural potential, cultural dialogue.